בטשה ביה אמרה ליה לא כך כתוב [1]ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש לאחר ג' שנים שכח תלמודו תנא תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שנתחייב בשריפה למקום אמרו הניחו לו אדם גדול שמש א"ל שמואל לרב יהודה שיננא פתח פומיך קרי פתח פומיך תני כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי שנאמר [2]כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה א"ל שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול חטוף ואישתי דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי °א"ל רב לרב המנונא בני אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה ואם תאמר אניח לבני חוק בשאול מי יגיד לך בני האדם דומים לעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובלין א"ר יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין עמו לוייה יעסוק בתורה שנאמר [3]כי לוית חן °הם °חש בראשו יעסוק בתורה שנאמר כי לוית חן הם לראשך חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר [3]וענקים לגרגרותיך חש במעיו יעסוק בתורה שנאמר [4]רפאות תהי לשרך חש בעצמותיו יעסוק בתורה שנאמר [4]ושקוי לעצמותיך חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר [2]ולכל בשרו מרפא אמר רב יהודה בר' חייא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם נותן סם לחבירו לזה יפה ולזה קשה אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל סם חיים לכל גופו שנאמר ולכל בשרו מרפא א"ר אמי מ"ד [5]כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך אימתי ד"ת נעי' בזמן שתשמרם בבטנך ואימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכונו יחדיו על שפתיך ר' זירא אמר מהכא [6]שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו ל"א אימתי שמחה לאיש במענה פיו בזמן שדבר בעתו מה טוב ר' יצחק אמר מהכא [7]כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו אימתי קרוב אליך בזמן שבפיך ובלבבך לעשותו רבא אמר מהכא [8]תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה אימתי תאות לבו נתתה לו בזמן שארשת שפתיו בל מנעת סלה רבא רמי כתיב תאות לבו נתתה לו וכתיב וארשת שפתיו בל מנעת סלה זכה תאות לבו נתתה לו לא זכה וארשת שפתיו בל מנעת סלה תנא דבי ר"א בן יעקב כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית נצח דכתיב [9]כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף סלה דכתיב [10]כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה ועד דכתיב [11]ה' ימלוך לעולם ועד: (סימן ענקים לחיו לוחות חרות): א"ר (אליעזר) מאי דכתיב [3]וענקים לגרגרותיך אם משים אדם עצמו כענק זה שרף על הצואר ונראה ואינו נראה תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו ואמר ר"א מאי דכתיב [12]לחיו כערוגת הבשם אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה וכבושם זה שהכל מתבשמין בה תלמודו מתקיים ואם לאו אין תלמודו מתקיים וא"ר (אליעזר) מ"ד [13]לוחות אבן אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו וא"ר (אליעזר) מאי דכתיב [14]חרות על הלוחות אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל רב אחא בר יעקב אמר אין כל אומה ולשון שולטת בהן שנאמר חרות אל תיקרי חרות אלא חירות אמר רב מתנה מאי דכתיב [15]וממדבר מתנה אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו רבא בריה דרב יוסף בר חמא הוה ליה מלתא לרב יוסף בהדיה כי מטא מעלי יומא דכיפורי אמר איזיל ואפייסיה אזל אשכחיה לשמעיה דקא מזיג ליה כסא אמר ליה הב לי ואימזגיה אנא יהב ליה מזגיה כדטעמיה אמר דמי האי מזיגא למזיגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא א"ל אנא הוא א"ל לא תתיב אכרעיך עד דמפרשת לי הני קראי מאי דכתיב [15]וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות ומבמות הגיא א"ל אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תורה ניתנה לו במתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם מגיס לבו הקדוש ברוך הוא משפילו שנאמר ומבמות הגיא ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו שנאמר [16]כל גיא ינשא אמר רב הונא מ"ד [17]חיתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלהים אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת ואיכא דאמרי שמסרחת ואוכלת תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו ואם עושה כן הקדוש ברוך הוא עושה לו סעודה בעצמו שנאמר תכין בטובתך לעני אלהים א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב [18]נוצר תאנה יאכל פריה למה נמשלו דברי תורה כתאנה מה תאנה זו

כל

בעשה ביה. בעטה בו: **תוריך חיי.** שתאריך ימים: **חטוף אכול.** אם יש לך ממון להנות עצמך אל תמתין עד למחר שמא תמות ושוב אין לך הנאה: **דעלמא דאזלינן מיניה** גרסינן: **כהלולא דמי.** היום ישנו ולמחר איננו דומה לחופה שהולכת מהר: **אם יש לך.** ממון: **ואין למות התמהמה.** עיכוב כי פתאום האדם מת: **חוק.** מזון: **מי יגיד לך.** אם נשאר בידם שמא יאבדוהו: **הללו נוצצין.** כלומר כשהן גדלין גדילה פרנסתן ועושרן עמהן ואינך צריך להדאג עליהן: **והללו נובלין.** מתים. לשון והעלה נבל (ירמיה ח): **יפה.** למולי זה וקשה למולי זה יפה ללב ורע לעיניים: **שתשמרם בבטנך.** שהן שמורים בידך שאינן משתכחין ממך: **יכונו יחד.** שאתה סודרן ומוציאן בפה ולא בגימגום ובלחישה: **אימתי שמחה וכו' בזמן.** שיודע לדרוש הלכות חג בחג. ד"א אימתי שמחה לאיש אימתי אדם שמח בתלמודו בזמן שיש לו מענה כששואלין ממנו דבר הלכה: **וארשת.** ספיקת שפתיו בל תמנע סלה כשנתת בו דעת להוציא בשפתיו: **זכה.** אם יש לו מזל טוב תאות לבו נתת לו שבעוד שהוא מתאוה באה לו תאותו עד שלא ישאלנה: **לא זכה.** צריך (א) להתמקמק ולהצטער: **כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף.** אלמא לנצח לשון עולם הוא. מדסמיך ליה וכן עד עולם סלה אלמא סלה לשון לעולם משמע: **שרף לצואר.** שאינו מלומלם בדוחק סביב הצואר אלא שרפוי כבריות כך הוא נעים ומרוצה לבריות: **ונראה ואינו נראה.** כשמגביה צוארו נראה מתחת זקנו ורוב פעמים שמנטרו וזקנו מכסין אותו. כך אם תלמיד חכם הוא אינו רודף לגלות ולבא בשוק אלא יושב ומחזור על תלמודו מתקיים בידו: **שהכל דשין אותו.** שאין לו גאות (ב): **שהכל מתבשמין ממנו.** שמלמד תורה לתלמידים: **לאבן זו שאינה נמחת.** מפני דריסת רגלי בני אדם כך לחייו אינן נלאין מלחזור על למודו וללמד לאחרים: **לא נשתכחה.** חרות משמע חקוק ואינו נמחק לעולם. על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית: **על הלוחות.** בשביל הלוחות היו בני ישראל בני חורין: **ממדבר מתנה.** אם כמדבר הוא תורה נתונה לו במתנה ולא ישכח: **מילתא.** כעס: **אמר.** רבא איזיל אפייסיה לרב יוסף: **מזוג.** במים: רב יוסף סגי נהור הוה ולא היה רואהו והכירו בטעם היין שהוא מזוגו לפי שהיה מכיר רב יוסף במזוגו של רבא מתחילה שהיה בקי ליתן מים כמדה: **כל גיא ינשא.** אף על גב דלאו גבי הני קראי כתיב דרשי ליה דמי שבא לידי גיא שהושפל חוזר ומתנשא: **שדורסת ואוכלת.** מיד לאחר הריגתה. שאינו מקפיד על תענוגים אלא אוכל בשר כלא מבלין וכן שאר עינוגין: **שמסרחת.** בטיט. היינו מי שאינו הולך אחר גבהות לקוץ במאכלו אם לא נתבשל כל צרכו. ל"א שדורסת ואוכלת לאחר הריגתה אוכלת מיד כך תלמיד חכם מחזר על תלמודו מיד כשמקבלו מרבו מסרחת מנבל עצמו על דברי תורה לשון זה נראה בעיני לפי שמצינו בכל הש"ס שדרך תלמידי חכמים להקפיד על מאכלן דרך גדולה וכבוד ועל מלבושיהן(ס) כדכתיב (משלי ח) ולמשנאי(י) אהבו מות: **לעני.** לזה ששם עצמו כעני. ולישנא בתרא ששם עצמו כעני לחזור עליה: **תאנה.** אילן:

כל

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ג מהלכות ת"ת הלכה יב סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כב:
ד ב מיי' שם הלכה ט:
ה ג מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף כח:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא זכה צריך (להתמקמק) תו"מ ונ"ב ס"א להתמהמה [וכ"ה בע"י]: (ב) ד"ה שהכל דשין וכו' גאות הרוח הס"ד:

◆

גליון הש"ס

גמ' א"ל רב לרב המנונא. עיין לקמן דף סג ע"א תד"ה רב המנונא: שם חש בראשו יעסוק בתורה. עי' תורת חיים שבועות דף טו ע"ב ד"ה אסור להתרפאות:

◆

מוסף רש"י

דמי האי מזיגא למזיגא דרבא. שכשהיה רבא עומד לפניו היה מוזג לו כענין זה (נדרים נה.). **לא תתיב אכרעיך.** לפי שכעים לנו שאל לו מקרא זה כדי להשפיל דעתו (שם). **כמדבר זה.** מלמד תורה כמגס לכל (שם). **נחליאל.** נעשית לו התורה כמו נחלה (שם).

◆

רב ניסים גאון

רבא הויא ליה מילתא לרב יוסף בהדיה. תמצא פירוש הדברים שאירעו ביניהן בפרק הנודר מן הירק בנדרים [בר] מר שמואל (מר) פקיד דליתנון תליסר אלפי זוזי לרבא מן אללתא דנהר פניא. שלח רבא לקמיה דרב יוסף אללתא היכי מיקריא. אמר רב יוסף ושוין בנודר מן התבואה שאינו אסור אלא בה' המינים. אמר ליה אביי מי דמי, (הכו אקלא) [תבואה לא] משמע אלא ה' המינין. אללתא כל מילי (דשמעא) [משמע]. אהדרוה לקמיה (דר' אבא) [דרבא] אמר להון הדא לא איבעיא לי דאללתא כל מילי משמע. הדא היא דאיבעיא לי שכר בתים ושכר ספינות מאי. מי אמרינן כיון דפחתן לאו אללתא היא. או דלמא כיון דלא ידיע פחתיהו כי אללתא היא. אמרוה קמיה דרב יוסף [אמר] וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלח לן. איקפד רב יוסף. שמע רבא ואתא לקמיה ביומא דכיפורי.

◆

רבינו חננאל

אמריה ליה כתיב ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח אברים נשמרת בלב ואם לאו אינה נשמרת. אמר ליה רב שמואל לרב יהודה שיננא פתח פומך קרי ותני כי היכי דתוריך חיי, שנאמר כי חיים הם למוציאיהם בפיו. **תנא** תלמיד היה לר' אליעזר שנתחייב שרפה למקום, ואמרו (המקום) הניחו לו אדם גדול שימש. כתיב נעים כי תשמרם בבטנך. אימתי דברי תורה נעימים בשעה שתשמרם בבטנך, כיצד בעת שיכונו יחדיו על שפתיו. כתיב שמחה לאיש במענה פיו. אימתי בעת שדבר בעתו מה טוב. ר' יצחק אמר מהכא כי קרוב אליך הדבר מאד, בשעה שבפיך ובלבבך לעשותו. תאות לבו נתת לו, אם זכה ואם לא זכה ארשת שפתיו בל מנעת סלה. **תנא** כל מקום שנאמר לנצח, כגון ולא לנצח אקצוף. סלה, כגון אלקים יכוננה עד עולם סלה. ועד, כגון ה' ימלוך לעולם ועד, אין להם הפסק לעולם. כתיב חיתך ישבו בה וגו'. אם משים אדם את עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת, ואמרי שמסרחת ואוכלת. יש בה. כלומר תלמודו מתקיים בידו, וכיון שתלמודו מתקיים בידו הקב"ה מכין סעודתו, שנא' תכין בטובתך לעני אלקים. **נוצר תאינה** יאכל פריה, מה תאינה

מסורת הש"ס

א) פי"א בן יעקב, ב) [ברכות לו. וש"נ ועי' בתוספתא כו: מ"ש שם על לידי פירוש על פיננתא], ג) כל זה עד נובלין מס' בן סירא, ד) סוטה מו:, ה) בס"י ליתא ונו' ומילת הם ליתא, ו) [נ"ל נעימים וכ"ה בס"א], ז) [נ"ל אלעזר], ח) [עי' ה. ע"ש], ט) נדרים נה. ע"ש, י) [עמוס' שבת עג. ד"ה לאמר], כ) [קידושין לו: וש"נ], ל) [עמ"ש תוס' נזיר כד: ד"ה אמר וכו' פי' דקן מילתא], מ) [שבת קיד.], נ) נ"ל כל משנה.

◆

תורה אור השלם

1. כי לא כן ביתי עם אל כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמרה כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח: שמואל ב כג ה
2. כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא: משלי ד כב
3. כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך: משלי א ט
4. רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך: משלי ג ח
5. כי נעים כי תשמרם בבטנך יכנו יחדו על שפתיך: משלי כב יח
6. שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב: משלי טו כג
7. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשתו: דברים ל יד
8. תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה: תהלים כא ג
9. כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי: ישעיהו נז טז
10. כאשר שמענו כן ראינו בעיר יי צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה: תהלים מח ט
11. יי ימלך לעלם ועד: שמות טו יח
12. לחיו כערוגת הבשם מגדלות מרקחים שפתותיו שושנים נטפות מור עבר: שיר השירים ה יג
13. ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים: שמות לא יח
14. והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת: שמות לב טז
15. באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה: וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימן: במדבר כא יח-כ
16. כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקב למישור והרכסים לבקעה: ישעיהו מ ד
17. חיתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלהים: תהלים סח יא
18. נצר תאנה יאכל פריה ושמר אדניו יכבד: משלי כז יח